

A NAGY SÁRGA PILLANGÓ

VIDA OGNJENOVIC

Amilyen csontos és cingár volt mindig, most megnyúlt és megizmosodott kissé, kész legényke, vélné az ember, amott meg minden gyerekes rajta még, pedig, mondja az anyja, nemsokára betölti a tizenhetet. Furcsa szerzet. Meglehetősen ügyetlenül van összetákolva, mintha vesszőből fonták volna, semmi sem stimmel rajta, mintha más-más boltban vették volna mindenét. Az a vékony és aránytalanul hosszú karja, a feje, mint egy kivirágzott túskebokor azzal az áthatolhatatlan, vörös hajbozontal, melyből csak a két jókora lapátfül hegye kandikál ki. Soványka volt, csupa csont, keskeny, puklás vállakkal, cammogó, slattyogó járással. Ferike úgy rója a város utcáit, mintha kint járna a réten vagy a sívó pusztaságban, szinte nem is látja az embereket, köszönni sem köszön senkinek. A gyereknépet néha messzire elkerüli, máskor pedig megáll, és elnézi őket, amint játszanak, forgatja a fejét a labda után, és magasba kapja a karjait, amikor a kis kapus beszedi a gólt.

Bár jómaga nemigen veszi észre a járókelőket, az ő törékeny alakja annál szembetűnőbb. Mert Ferike, a maga elveszettségében, tétovaságában, környezetidegenségében fájdalmasan, fájón szép fiú valójában. Azzal a rezes sörényével meg hosszú nyakával úgy néz ki, mintha egy ódon akvarellről szállt volna le. Ami pedig az öltözékét illeti, az korántsem ilyen-olyan toprongy, egyetlen darabja sem elnyűtt vagy szurtos a beleragadt sártól, verejtéktől, hanem meleg bensőséggel, puhán simul a testére, mintha összenőtt volna vele, mintha beleszületett volna. Viszont színehagyott mind, helyenként erősebben kifakulva a mosásban,

vagy a naptól, mert ha bárhol a környéken, akár néhány percre is kisüt, a fiú biztosan megéri és követni fogja. Ferike valóságos napóra.

Ami azonban mégis leginkább szembetűnik Ferikén, s amitől megszépül, az a kellemes, réveteg szelídség, amely előmlik arcán, ámbar állhatatlan tekintetével mindig elnéz valamire, egyedül ő tudja, mire, merre, miközben apró szemei, mint két, fényes áfonyabogyó, nyugtalanul villóznak, meg aztán örökösen visszamosolyog is valamire, amit a körülötte levő többi emberfia nem is lát. Néha élénk beszélgetésbe elegyedik az előtte levő levegővel, motyorász-magyaráz, szélesen mosolyog, a karjait pedig széttárja és lengeti, közben magyarázgat valamit, vagy tán vitatkozik, magával-e vagy ki tudja, kivel, no de sohasem hangoskodik, és a hangja sem olyan bugyborékoló, érdes torokhang, mint a többi, hozzá hasonló fiúé, akik nehézkesen artikulálnak és nehezen ejtik ki a szavakat. Az ő hangja lágy, szinte gyerekes, s egész kinézete is ilyen. Ferike igazában valakinek az elvesztett gyerekére hasonlít leginkább, aki egy varázsütésre, aközben nőtt meg hirtelen, amíg megszeppenten az édesanyját kereste mindenfelé. Gyakran így meg-megáll az úton, forgolódik, mint aki tudni szeretné, hol van.

Csak amikor futásnak ered, ez pedig gyakran megesik – mert Ferike valójában megfékezhetetlen gyorsfutó –, akkor látszik, milyen robbanékony lendületű és gyors, majdhogynem vad ritmusú, fürge és erőteljes legénykével van dolgunk. Amikor ő futásnak lendül, az olyan, mintha egy váratlan légörvény kapná fel és forgatná meg, azt pedig, hogy hová és merre rohan, senki sem tudja, mert ez bizony sohasem vágat egy irányba és egyazon gyorsulással, hanem kacskaringóz, kanyarog, cikázik, csetlik-botlik, cselezget, hol az egyik, hol a másik irányba oldalog, nyírja a kanyart, azután újból átvált körbe-karikába, hanyatt-homlok, meg kikanyarodik a mező vagy a vízpart felé, végül pedig egyszerre csak: capp! Megáll. Majd félig guggoló helyzetet foglalva el lekuporodik, mintha magába roskadna vagy összecsupklana. Amúgy egyből, futtából, könnyedén térdre ereszkedik, mint valami nagyobbacska, pejvörös nyúl, a mellkasa pedig láthatóan emelkedik és süllyed, ahogy kapkodja a levegőt. Meglapulva szótlánul fújtat így egy darabig, akkor azután, juhuhuhu, újból előre rúgtat, de hirtelen irányt változtatva elkarikázik valamire, hogy azután, már aszerint, hogy merre sodródik, ki tudja, hol lyukadjon ki. Nemcsak napóra, szélkakas is lehetne.

Így él, nődögél, versenyt futva a széllel Ferike, csámborog a réteken és ligetekben, elüldögél a fák alatt, dirmeg-dörmög magában meg láthatatlan beszéd társaival, a vízparton ténfereg, és heverő vesszőt ragadva csapkodja, borzolja a vizet, de bele nem gázol, fél a víztől, akár ha bokáig ér is. Legszívesebben órákig a napba hunyorog, és szemlélődik úgy élve meg a környező világot, ahogy éppen pillanatnyi késztetése diktálja, hol félénken és ledermedten, mint a rejtekhelyéről felvert, sovány őz, hol pedig szelíd nyugalommal, órák hosszat csüggve egy pillangón vagy a nyíló pipacsokon. Legkevésbé az emberek érdeklik, nemigen akad meg a szeme rajtuk. Amióta nincs meg a nagytata, az édesanyján kívül alig méltat figyelmére bárkit is.

Így van ez kicsi korától kezdve, egyébként pedig tavaszutón született, már majdnem nyárba hajlott az idő, a ház körül virágba borultak a jázminbokrok, és olyan jószagú volt minden, mondja Fehér Rozália, Ferike rőt hajú, madárcsontú édesanyja, foglalkozása szerint segédtisztviselő a postán. A postásság úgyszólván minden stációját megjárván a levélhordótól az ellenőrig, itt dolgozott éveken át Antal bácsi, az édesapja is, ő vezette be lányát a postai ügykezelés rejtelmeibe, és hagyta rá sóvénykerítéses házikóját.

Ferike utószülött gyerek. Apja, akinek a nevét örökölte, a sorompó nélküli vasúti átjárón a száguldo mozdony alá került biciklijével, mert a kerék váratlanul beszorult, a lába pedig beakadt a pedál meg a lánc közé, úgyhogy nem tudott idejében leugrani a bringáról. Később azon a helyen sorompót állítottak. Ferike, aki nem ismeri azt a szót, hogy *apám*, napjában többször is erre jár vagy erre futkároz, amikor csak szép az idő, de nem tudja, hogy apját ott érte a halálos baleset. Édesanyja fényképeket mutatott, s elmagyarázta, hogy az a legény, aki a fényképen átkarolja anyukát, a te édesapád. Az édesapád, ismételtette Rózsa mama, Ferike pedig hallgatott. Meglehet, féltékeny volt arra a nyakigláb fickóra, aki átöleli az ő anyukáját, ezért nem akarta semmi módon megnevezni. Néhanap elácсорog a sorompónál, bevárja a vonatot, s utánozza a mozdony hangját: duf-duf-duf . . .

Gyakorta a postaépület előtt landol az idő tájt, amikor Rózsa mama munkaideje lejár, és ő hazaindul. Ferike addig a környéken futkároz, ott bujkál a kicsiny rózsalugasban, melyet a nagyapja ültetett és gondozott, bár Ferike erről mit sem tud, bekukucskál a rózsakelyhekbe,

mikéntha tetvezné őket, végül aztán, percnyi pontossággal, mintha megérezné, mikor kell, a bejárati ajtó elé somfordál. Az még sohasem fordult elő, hogy Ferike belefeledkezett volna a játékba, és elmulasztotta volna a pillanatot, amikor édesanyja vörösgöndör hajzata megjelenik az ajtóban. Ferike ilyenkor úgy szalad elébe, mint a pajkos kiscsikó. Örömteli hangokat hallat, hadonászik, ugrándozik mellette, és mesél, mesél, hogy be nem áll a szája, aztán az édesanyja másik oldalára kerül, előre fut, hogy a szemébe nézhessen, a haját csipkedi, viszi a táskáját, a ruhája ujjába fúrja a fejét, előre száguld, majd visszafordul és megjátssza, hogy összeütköztek ők ketten, Ferike pedig megtántorodik, jaj, mindjárt elesik, de anyuka megtámogatja, és így megy ez hazáig. A fiú határtalanul örül az édesanyjának, akárcsak ő is a fiának.

Aprócska teremtés, körülbelül a füléig ér Ferikének, karcsú, mint a nádszál, de kazalnyi vörhenyes hajzat súlyosodik a vállára. Amikor együtt mutatkoznak, olybá tetszik, mintha két nagy napraforgó menne az utcán, csak hogy az egyik némileg alacsonyabb. Az én Rózsikám egy ötkilós sárga karfiolt cipel a fején, tréfálkozott Antal bácsi, a papa, egyetlenkéje számlájára, akit különben jórészt egymaga nevelt fel, mert a lány korán anyja nélkül maradt. Rózsi idő előtt felcseperedett. Még tízéves sem volt, amikor kis házitücsök lett, apuka szorgalmas kiscselédje. Jóféle paprikást főzött, porolta a párnákat, és amilyen gyengécske volt, mégis beáztatta a ruhát a teknőben, hogy apuka utána könnyebben kimoshassa. Tizennégy éves korában már legénye volt, a Fehér Feri biciklimechanikus. Később férjhez is ment hozzá, de mindent összevéve csak olyan hét-nyolc évet éltek együtt.

Mostanra már régóta egyedül neveli a fiát. Sárga hajú, kedves kis göndörkékjét, akinek ő mindenben kedvében jár, akit kényeztet és szeret. Egyedül ő érti meg mindig, mit mond a fiacskája, az meg mesél neki mindenről, amit lát, vagy ami történik vele, és ez őt sohasem untatja, még amikor ötödször meséli el a réten megélt valamelyik apró élményét, akkor is szeretettel meghallgatja. Mások többször is visszakérdeznek egy-egy szót, mert nemigen értik meg a fiú torokból jövő gurgulázását, az anya ebből mit sem vesz tudomásul, és csodálkozik, ugyan mi az, amit annyira érthetetlennek találnak fia beszédében. Ők ketten örökké cserfelnek, tréfálkoznak és kacagnak, mert Ferike, amikor az édesanyjával van, valóságos mókamester és nagy kópé, mindig megnevetteti őt. Ami-

lyen eleven és örökmozgó, mint valami óriásira nőtt bűgőcsiga, szüntelenül ott forog, tekereg körülötte. A mama szeretett és elkényeztetett játékszere!

No de éppen ez az, ami miatt Dudás Ilona, a helybeli elemi iskola kisegítő tagozatának tanítónője leginkább hibáztatta akkor, amikor Ferike számára eljött a beiratkozás ideje. Élesen megfeddte Rózsát, hogy a gyereket ennyire rábízta a természetre, és teljesen elhanyagolta a nevelését. A fiúnak veleszületett fogyatékoságai vannak, ez kétségtelen, de ha idejében kezdik, több eséllyel segíthettek volna rajta. Szemére vetette, hogy – mint édesanya – elmulasztotta, hogy bármire is megtanítsa gyermekét, mi több, maga is már-már úgy beszél, mint ő, nehogy kisebbségi érzést keltsen benne, ahelyett, hogy következetesen kijavította és tanította volna. Példaképpel kellett volna szolgálnia, mert a gyerek imitatív típus. Ferike jó fiú, és mindent tud, felelte Rózsa, csak szégyenlős.

A logopédiával, defektológiával foglalkozó ambiciózus pedagógusnő, aki a szakmájában elért, valóságos hőstett számba menő sikereiért több kitüntető díjat kapott már, elhatározta, hogy még egyszer megmutatja, mi mindent lehet elérni megfelelő módszerekkel, türelemmel és hozzáértéssel, és hogy leküzdje Ferike elmaradottságát, amely szerinte sem volt visszafordíthatatlan. Mivel az édesanya nem végezte el a rá eső részt úgy, ahogy elvárható lett volna, mindent előlről kellett kezdeni. Ferikéből egyéniséget akarok faragni, fogalmazta meg célját a Rózsával való beszélgetésben, nem elég megtanítanunk a helyes beszédre, hanem képessé kell tenni, hogy gondolkodjon és részt vegyen az életben. A munkára kell felkészíteni.

Az elemi tudnivalókkal párhuzamosan, melyeket az órákon kapott meg, Ilonka tanító néni a kiejtését csiszolgatta olyképpen, hogy előbb egyszerű, majd mind összetettebb hangokat ismételtetett vele, míg át nem tértek a szavakra és mondatokra. Jókora gesztenyét tett a szájába, és szótagokat kellett hangoztatnia, ezenkívül fejlesztette a gyerek megfigyelő- és felismerőképeségét, mindezt az elméletre meg a saját sikeres gyakorlatára támaszkodva. Le kellett rajzolnia a tárgyakat, amelyeket megnevez, vagy megfordítva: hogy szóban leírja, mit lát a képen, melyet a tanító néni megmutat. Ferike minden esetben az édesanyját és saját magát rajzolta le, azzal, hogy rendszerint anyuka mellén vagy oldalt, a

fején, egy jobbról-balról kiöblösített kör volt odapingálva. Lepke, magyarázta meg a tanító néinek.

Átcsusszant a második, majd a harmadik osztályba, a tanítónő azonban nem volt megelégedve Ferike fejlődésével. Nagyon önfejű, panaszkodott rá Rózsának, tanulja meg, hogy nincs minden megengedve neki. Tudja meg, hogy tilalmak és büntetések is vannak. Hát ami ebből kijutott neki, nem túl sok már az is? – sírta el magát egyszer Rózsa. – Kérem, ne kiabáljon rá, ezt nem engedhetem meg senkinek. Ferike félénk, mint egy madárka. Nem akarom, hogy félelemben éljen.

Nem, Dudás Ilonka csakugyan nem durváskodott, viszont igenis következetesen módszeres és kitartó volt, amit a mama engedékenységehez szokott Ferike bizony nehezen viselt el. A tanító néni például, odamutat neki egy képet, rajta egy csoport gyerek fürdőzik a sekélyben. Ki fürdik ebben a folyóban, teszi fel a kérdést Ferikének. Senki, feleli ő, most tél van. De a képen, a képen, irányítja a figyelmét úgy, hogy észrevegye, mi a különbség a képi ábrázolás meg a valóság között, s ezért a vízben levő gyerekek fejére mutogat. Ki ez? Nem tudom, nyammogja Ferike, nem ismerem őket. S akkor előről kezdődik minden. Mi az, hogy folyó, a Duna folyó, mi az, hogy fiú, Ferike egy fiú, Jóska is fiú, Dejan is fiú, ha pedig több fiú van együtt, akkor azt mondjuk: fiúk. No, ki fürdik a folyóban? A Duna, feleli Ferike.

A tanító néni Rózsának is házi feladatot ad, mert otthon is állandóan dolgozni kell a gyerekekkel. Amit az iskolában csinál, az nem elég. Az írás nehezen ment, de azt, hogy *anya*, meg hogy *lepke*, egyből le tudta írni. Egy egész oldalt teleírt vele: Anya lepke. Ekkor Dudás Ilonka megkét-szerezett erőfeszítéssel próbálta tudatosítani benne, hogy megkülönböztesse az embereket a tárgyaktól meg a többi élőlénytől. Mi ez? Madár. És ez? Fa. Hol él a madár? Otthon. Nem, hol lakik, hol szoktak látni? Anyuka pulóverén. (Rózsának van egy kolibrít ábrázoló brossa.) Ilyenkor aztán gyerünk mindent előről. Nehezen megy a számtan is, de a tanítónő türelmes. Hány alma van az asztalon, gyere, megszámoljuk: egy, kettő, három, négy, öt. Ferike, te megeszel kettőt, hány marad? Nem eszem almát, anyukámmal akarok ebédelni . . .

A drill elérte a forrpontot, amikor Ferike álmában is azt motyogta, mi a nagyobb és mi a kisebb, meg hogy hány kiscsirkét vezet a kotlós. Rózsa beviharzott az iskolába, és szót emelt e tortúra ellen. Hát a tanító

néni nem hallja, hogy a gyerek mindent szépen mond, minek kényszeríti akkor, hogy százszor elismételje ugyanazt, nem papagáj. Azért, mert a Fehér Ferikét még mindig úgy ejti, hogy Pterét Pterike, mert kényeskedik maga előtt, hát ezért, vágott vissza dühösen a következetes pedagógus, ez a köszönet, hogy ennyire is megtanítottam! Hogy nem érzi, Ferike sokkal többre képes, de nincs benne akarat, mert mindenekelőtt lusta. Kérdem én, hát magát nem zavarja, hogy ilyen lehetetlen a kiejtése? Inkább beszéljen, ahogy akar, de nem engedem, hogy kínozza. Köszönöm szépen, vágta oda búcsúzóul Rózsa, kézen kapta Ferikét, és irány haza.

Az édesanya mindent megmozgatott, hogy a rendes iskolába vegyék fel a fiát. A teszteken legyenek már egy kissé elnézőbbek iránta, rimánkodott. Egy Farkas nevezetű idősebb tanítónak is elpanaszolta baját, mondván, hogy Ferikének tulajdonképpen hátrányára van az elmaradott gyerekek társasága. Közöttük ő is úgy viselkedik, mint azok, otthon viszont egészen más, mindent tud. Nyugodtan elküldi a boltba, megmondja, mi kell, s a gyerek meghozza.

Farkas tanító úr hozzájárult, jó, az ő felelősségére, hozza el a gyermeket az osztályába, a második osztályba, ne is írassa be, egy évet járjon csak így, s majd meglátják, lesz-e eredménye. Ferike újra szótagokat betűzgetett, házat rajzolt kéménnyel és két ablakkal, s az egyik alatt kötelezően ott díszelgett egy kör a két oldalsó kiöblösödéssel. S Farkas tanító bácsinak is elmagyarázta, hogy az a lepke. Egypár versikét is megtanult, egy kis számtant is belésulykoltak. Csak hát ez sem tartott sokáig, mindössze egy féléven át, vagy valamivel tovább. A gyerek valóban megszerette az öreg tanító bácsit, meglehet, egy kissé a nagypapára, Antal papára emlékeztette, ellenben most az osztálytársaitól félt. Csúfolták és kínozták. Noha magasabb növésű és idősebb is volt, mint ők, nem tudott védekezni, úgyhogy hamarosan a fejére másztak. Kínkeserves volt már az indulás is az iskolába, és mindannyiszor leverten, megfélemlítve érkezett haza.

Az édesanya, mi mást tehetett, visszavitte a szigorú módszerészhez, nála aztán ott folytatta, ahol annak idején abbahagyta: képről olvasott, és vadgesztenyével a szájában beszélt. Átevickélt a felső osztályokba is, ahol tanárok tanítottak. Egy napon felpattant a padból, mint akit leforráztak. Kirohant a biológiaóráról éppen akkor, amikor a rovarokról

tanultak, és elbújt. Rózsa előbb sokáig várta haza, azután pedig rémült aggodalmában bejárta a városkát és Ferike kedvenc tartózkodási helyeit a környéken. Sehol nem találta. Besötétedett, az édesanya hívogatta, kereste a fiát, mindhiába. Már csak úgy reggel felé jutott eszébe, hogy benézzen a padlásra, ámbar Ferike sohasem bújt oda, mert félt a sötétségtől. Nos, hát ott talált rá. Amint egy kiszolgált, öreg fotelben összekuporodva, dzsekijében nyakig begombolkozva alszik, s ölében ott szorongatja lepkés képeskönyveit, melyeket mindenfelé összevásárolt számára az anyja. Egyedül neki, az anyjának mesélte el, mi történt, jobban mondva, egyedül ő értette meg, miről beszél a csemetéje. Ferike iskoláztatása ezzel be is fejeződött.

Csupa jóindulatból sokan azt tanácsolták Rozáliának, fogja a gyermeket valami könnyebb és egyszerűbb szakmára, hogy kitanuljon valamit, de meg azért is, hogy hozzá szokjon a kötelezettségekhez és az emberekhez. Történt, hogy az egyik kosárfonó mester inast keresett, és nem firtatta a fiú iskolai végzettségét meg szellemi képességeit. Egyedül az érdekelte, elég erős, egészséges-e a keze, hogy forgassa, hajlítgassa, és végül a függőlegesen beékelt küllők mögé tűzze a vesszőt. Szóltak Rózsának. Hallani sem akart róla. Még hogy az én Ferikém egész nap egy helyben üljön, mint a nyomorék, és hogy csupasz kézzel vesszőt fonjon, ki az ördögnek jutott eszébe ilyesmi. Hát nem látják, hogy csupa tűz ez a gyerek, csak rohan örökké, nem tartja a hely, ez, ha lehetne, még ebédelni is futtában ebédelne. Hogy nézne az ki, ha én őt most egy fapadhoz szögezném, mint valami rokkantat, és a végén, a sok görnyedésbe, még bele is betegedjen, no 'iszen, akár ne is éljek tovább. Szó se lehet róla, nem adlak én téged senkinek, kis lepkém, mondogatja Rózsa, és ujjával beletúr a gyerek csigás haja bozontjába. Ferike csak illog-pillog szemével, úgy tesz, mintha el akarná háritani az anyai gyöngédség megnyilvánulásait, mintha legszívesebben kitérne, menekülne előle, mosolya azonban, amely máskor csak úgy a semmibe réved, most édesanyja arcára ragyog kedvesen.

Másokhoz, idegenekhez, Rózsa szerint azért, mert szégyenlős, Ferike sohasem fordul mosollyal, de anyukájához úgyszólván mindig. Anyukának belemosolyog egyenesen a szemébe, meg a nyakába, meg a tenyerébe, meg a válltáskájába, meg a gypjú ujjasába, melyet esténként magára terít, meg a kis bukszába, melyből az aprópénzt guberálja elő

fagylaltra, meg az esőköpeny kámzsájába, meg a fehér blúzának gallérjába, meg a kötényébe, melyet maga elé köt, meg a (lepke alakú) hajcsatjába, mellyel göndör hajának boglyját tűzi föl, meg a forró káposztafőzelékbe, melyet a tányérban elébe tesz az asztalon, meg apró falatjaiba, miközben szemben ül vele és ebédel, meg a mosolyába, amikor ő kijelenti: én lepke vagyok, amely káposztát eszik, meg a díványba, melyen délutánonként lepihen egy kicsit, meg a feketekávés ibrikbe, mert utána mindig kávét főz magának, meg abba is, hogy neki viszont mindig tejeskávét ad, nehogy kinőjön a farka, és körülöttük minden, minden apróságba, amely anyukáé. Fehér Rozália valóban körülrajongott édesanya volt.

Rajta kívül, a világ minden élőlényé közül, Ferike még csak a lepkéket imádja ennyire fenntartás nélkül. Szerette nagyapát is, de hát ő nincs többé. Az édesanyja mellett ezek, egyedül ezek a színpompás, gyönyörű rovarok adnak tartalmat életének. Ha meg tudná magyarázni ezt a vonzódást irántuk, bizonyára így valahogy fogalmazna, hiszen mindent velük hoz összefüggésbe. Ami akár egy kicsit is hasonlított lepkére, annak az ő szemében értelme van, az őt érdekli és örömmel tölti el. Ezenkívül kevés olyan dolog akad a világon, amit egyáltalán figyelmére méltat.

Ferike az egész nyarat és minden derült napot az esztendőben azzal tölti el, hogy ezek után a színpompás rovarok után jár. Amerre csak megfordul, mindenütt éberén figyel, felbukkan-e valahonnan egy-egy példány. Mégis gyakran megesik, hogy olyik-másik meglepi Ferikét, hirtelen csak felröppen az egyik bokorból vagy a szomszédos kertből. Ilyenkor örömtelien követi a lepke röptét, szökdécselve a nyomába ered, és eljátszadozik vele mindaddig, amíg a pillangó újból el nem tűnik a szeme elől. Télen, amidőn – miként Rózsa elmagyarázta neki – a lepkék nem röpdösnek odakint, hanem – akárcsak te, fiam, a jó melegben – bevárják valahol, hogy megérkezzen a szép idő, Ferike legszívesebben a szobában marad, és nagy türelemmel nézegeti a lepkéket ábrázoló képeket, amelyekkel körülbástyázza magát. Rózsa mind újabb meg újabb képeskönyveket, illusztrációkat, tankönyveket, szakfolyóiratokat szerez be, összehord mindent, amiben lepkéket lehet látni. Így aztán Ferike órákon át lapozza, forgatja a könyveket, amelyek képanyaga lepkéket ábrázol minden elképzelhető helyzetben: röptükben, a virágszirmokon, a leveleken, a fák kérgén megtelepedve vagy fajtáik szerint

felsorakoztatva, és mindezt a legváltozatosabb színekben. Vannak köztük nagyok és pirinyók, ritka fajok és közönségesek, pávaszem szárnyúak, nemkülönb azokból az aprókból is, mint amilyen a selyemhernyóé, vagy a molylepke, meg aztán tarkák és piros-fehérek, éjjeli, nappali, erdei, réti, trópusi, sarkvidéki és még ki tudja, hányféle, ámde Ferike nem tartja számon ezeket az árnyalatokat, nem is törődik velük. Neki minden lepke csupán ez, és semmi több: rovar, mely a maga mivoltában és külső megjelenésével benépesíti az ő világát.

Egyedül így, ezek között a képecskék között vészeli át valahogy a telet, ezt a nemszeretem évszakot, mert ilyenkor ritkábban jár ki és nem futkározhat, meg aztán a gyerekek behempergetik a hóba, és jégcsapokkal dobálják meg, amikor nincs a közelben az édesanyja. Lapozza tehát a képeskönyveket, dédelgeti, simogatja tarka kis kedvenceit, beszélget velük, a kezével érinti sokszínű szárnyukat, a feje fölé emeli a nyitott könyvet, és a konyhában rohangál le-föl, hogy úgy nézzen ki, mintha repülnének. Vagy miként a réten látja őket, egyet-egyed ide is, oda is széthelyez a házban: jut belőlük néhány az asztalra, a padlóra, a székre vagy a heverőre, s akkor ott cikázik közöttük, egyiktől a másikig jár, megjátssza, hogy fölhessentette és megfogta a lepkét, de mindezt lassan és óvatosan csinálja, nehogy rátaposván összelapítsa valamelyiket a játék hevében. Persze ő is tudja, hogy a könyveiben ábrázolt lények nem élnek, hogy az csak kép vagy rajz, mint ahogyan saját magát is felismeri az albumba beragasztott vagy a falon látható fényképeken. Mégis vigyáz, nem szeretne kárt tenni bennük még ha csupán képek is. Az anyja mondja, hogy Ferike este lefekvés előtt, amikor odakint hó van, néha betakarhatja pulóverével a képeskönyveket, nehogy megfagyjanak a lepkék éjszaka.

Azt látni kell, ahogyan kint a réten, valamely füves tisztáson vagy az akácosban, a városon kívül, a verőfényben ragyogva egész lényével, de legfőképpen tekintetével és le nem hervadó mosolyával kíséri pillangóit, amint szeszélyesen köröznek a kibokrosodott fű fölött, röpdösnek virágról virágra, vagy amikor egyik-másik lipeúrfi úgy simul a virágkehelyhez, mintha megcsókolná. Meg azt, ahogyan Ferike, mintegy varázslásra, valósággal átszellemül, amikor valamelyik tarkaság valahonnan a magasból váratlanul mélyrepülésbe váltva át megcélozza a lába szárát, vagy a haján landol, de néha a tenyerére is jönnek, amikor kinyújtott

kézzel, türelmesen odavárja őket. Azt a boldog, halk ujjongást, szemének azt a csillogását, amíg lassan beközelít és megkísérli megérinteni a felcsapott szárnyacskákat, mielőtt újból szárnyat bontana a kis gyönyörű, és a magasba lebbenne egy másik virágkelyhet keresve. Előfordul, hogy némelyiknek meg is érinti, sőt két ujjával meg is csippenti a szárnyát, ámde ugyanabban a pillanatban egyetlen lendülettel azonnal a magasba röpteti, mint valami kis léggömböt, az ujján pedig ott marad a lipeszárny hímpora. Ilyenkor lélekszakadva anyukához fut, aki szabad idejében kijár fiával a természetbe, letelepszik a hűvösben, és olvas vagy kötöget, vagy elnézi a fiát, ahogyan játszadozik. A gyerek odarohan hozzá, megmutatja megszínesedett ujjait, tapsikol, hogy ugyan lerázódik-e kezéről a színeződés, majd örömmel állapítja meg, hogy ujjá bögyén továbbra is ott szivárványlanak a festékszempcsék.

Igen ám, de Ferike bújócskázni is tud velük, meg hogy lépre csalja ingó-bingó, repdeső pajtásait. Úgy tesz, mintha elszunyókálna a napon, arcát befúrja a fűbe, nem moccan, közben éppen csak kipislant szempillái alól, hogy lássa, merre röpködnek. Amikor sok összejön belőlük, ő meglapul így, hogy odacsalogassa őket, azaz őrá vagy a legközelebbi fűszálakra ereszkedjenek le. Azt az örömet és boldog mosolyt, amikor kinyitja a szemét, és valamelyik tiritarka piperkőcöt ott látja a térdén vagy a kabátujján. Ekkor ledermed, igyekszik minél tovább mozdulatlan maradni, nehogy elriassa őket. No de hát ők szellő szárnyán jönnek, szellő szárnyán mennek.

Vannak pillanatok, amikor egyszerre csak eltűnnek, elszállnak valamerre, és jó ideig nem kerülnek elő. Ferike ilyenkor nyugtalanná válik, ideges lesz. Keresésükre indul. Futkározik a fűben, így felveri őket, mire aztán újból röpködni kezdenek előtte. Ferike a színesen rajzó pillangók kavalkádjában – szép látvány. Éberen figyel, melyik hol ereszkedik le, majd óvatosan, lépésről lépésre újfent odalopakodik hozzájuk, fölébe hajol a virágnak vagy fücsomónak, amelyikre a lepke leszállt, s így, egészen közletről nézi, mint nyitja-csukja a napfényben csillogó szárnyait, de amilyen megbabonázottan bámulja, legszívesebben csókra nyújtaná neki az arcát. S valóban megeshik, hogy a pille, talán éppen a lélegzetét érezve meg, fölrebben és megcirógatja az arcát, Ferike pedig, mintha megcsiklandozták volna, boldogan nevetgél, vakargatja az érintés helyét, és mindebben gyönyörűségét leli. Azért is hajolt olyan közel hozzá.

Amikor nyáridőben a nagy melegben egyedül megy ki a rétre, az úzsonnán kívül egy műanyag vödörskét visz magával, Rózsika ezt megtölti vízzel. Amint olyan helyre ér, ahol kövér a fű, s ahol bőven terem a vadvirág meg a metélőhagyma, hiszen jól tudja ő, hol szeretnek lenni a lepkék, ott letáborozik. A vödör fedelét kiteszi valamelyik zombékra, hogy a lipék észrevegyék, vizet önt bele, és vár. Ez jó családoknak bizonyul, mert Ferike tudja, hogy kis barátai szívesen rajzanak a víz körül. Ilyenkor aztán kedvére elnézheti őket, mert itt rendszerint sokáig elvannak. Időnként vizet freckel rájuk, no, ekkor fölrebbennek, de utána mindjárt újból visszarepülnek a földélre. Gondolták, megeredt az eső, magyarázta Rózsának, és megijedtek. Azt nézték, hová bújjanak el. S így megy ez egész nap, amikor szép idő járja. Miközben a lepkék fel-felbukkannak, libegnek a verőfényben, majd elenyésznek a réti párasságban, Ferike lelkesen a nyomukban jár, figyelemmel kíséri, amint szeszélyesen ide-oda röpködnek, ahogyan összehatalálkoznak és szétválnak, kilesi, mikor akadnak föl a fű gubancában vagy csókolnak bele a virágkehelybe, ilyenkor hosszan elnézi szárnyuk tarka rajzolatait és alakját. S teszi mindezt napáldozatig, amidőn lepkéi elnyugszanak vackaikon, ő pedig hazaindul, hogy aztán otthon elmesélje anyukának, a lipék miként oltották szomjukat, és landoltak a tenyerén. Ide, ni, még látszik a festék, mutogatja kezét az édesanyjának.

Ferike tehát az emberektől meglehetősen eltávolodva élte életét, ott lakott e tiritarka, hangtalan, szimmetrikus felépítésű rovarok nyughatatlan birodalmában, barátkozott ezekkel a híre-hamva sincs élőlényekkel, amelyek pompázatos megjelenése, talán éppen emiatt a tökéletes némaságuk miatt, teljességgel lenyűgözte.

Akárcsak Nabokov, jegyezte meg egy íróember, amikor látta, ahogyan Ferike valósággal lebeg kedvencei nyomában a rét fölött. Tisztára nabokovi elbűvöltség. Nem mindenki képes ilyen módon szeretni a lepkéket.

Ez az összehasonlítás talán nem egészen alaptalan, de csupán nagy általánosságban állja meg helyét. Mindkét esetben a lepkék az érdeklődés meg a vonzalom tárgya, netán a csodálaté is, azonban két teljesen különböző, mondhatni, egymással ellentétes szemszögből.

Nabokov tekintélyes tudós, lepkeszakértő volt, aki szép eredményeket ért el tudományterületén. Ilyen emberként gyűjtötte a lepkéket, kuta-

tásokat végzett életmódjukat illetően, tanulmányozta őket, értekezéseket írt róluk, ismeretlen fajták után nyomozott, egypárat fel is fedezett. A nagy író tehát, úgy is mint kimagasló szakember, fölényes tudás birtokában elmélyedt a természet egy életmegnyilvánulásában, amely gyermekkorától fogva érdekelte, s amelynek sajátosságait a velejéig ismerte.

Ezzel szemben a mi vörös sörényű Fehér Ferikénk minden jel szerint csupán élte a maga hétköznapi, ámbár izgalmas életét, és szentül meg volt győződve, hogy maga is lepke, s minden tekintetben az élőlényeknek ehhez a rendjéhez tartozik. Ami pedig len kívül esett az effajta lepke-életmódon, neki az kész tortúra és pusztító kényszer volt.

Arra nézve, hogy Ferike valóban így tekintett a környező világra, többrendbeli bizonyítéka van. Először is az édesanyja, Rozália is állítja, hogy fiacskája mindenkor jobban érezte, jobban feltalálta magát ezek között a hangtalan rovarok között, mint az emberek társaságában, akiktől általában fél. Figyelmét nem kerülheti el semmi, ami lepkére emlékeztet. Mennyire meg tud örülni minden ilyesminek: egy szőnyegmintának, a szekrény kitért ajtajának, egy efféle reklámfotónak, a masninak valamelyik kislány hajában vagy a nyitott könyvnek ceruzával a közepén. Amint ilyesfélét meglát, odamutat és mosolyogva mondja: lepke, lepke. Az embereken, ezzel szemben, nem vesz észre semmit. Ha éppen nincs oka félni, közömbösen megy el mellettük.

Másodszor, ezt támasztja alá az az eset is, amikor teljesen váratlanul, megszökött az iskolából, és rémületében elbújt a padláson, melynek sötétjébe soha korábban nem merészkedett egyedül, de ez a most átélt iszonyat erősebb volt félelménél. Mit mondott el akkor az édesanyjának?

Azt, hogy György Anna, a biológianő, behozott az órára egy nagy dobozt, melynek alján sokféle bogár volt odatűzdelve, azaz rovar, mert így kellett volna mondani, Ferike azonban nem ismerte ezt a kifejezést, s azt sem értette meg, hogy csupán szemléltetőeszközzel van szó, hanem, mivel mindjárt felfigyelt egynéhány gyönyörű szép lepkepéldányra a doboz közepén, örömmel vette szemügyre őket. Amikor aztán meglátta, hogy a hátukból tűk meredeznek, ők maguk pedig mozdulatlanok, föl pattant, és a maga zezugos módján, elborzadva szaladt ki a tanteeből, még a holmiját is úgy, ahogy volt, otthagya a padon. Fejvesztetten rohant át az iskolaudvaron, és nem állt meg, amíg nem bizonyo-

sodott meg róla, hogy immár senki sem éri utol, és ráncigálja vissza az osztályba. Legfőképpen az emberi kegyetlenség elől menekült.

Egész testében reszketett, és miközben elmesélte Rózsának a történeteket, annyira akadozott a nyelve, hogy még ő is csak nagy nehezen értette meg, mit hebeg-habog. Ferike a gyomrát tapogatta, meg a hátán mutogatott egy pontra, szakadatlanul egyet hajtogatva: Fáj, fáj. Az édesanyja vizsgálgatta, hogy amit látott, azok nem voltak élő lepkék, hanem csupán olyanok, mint amilyenek a könyvben vannak, vagyis képek. Figyelj csak, nézd, én most rád csapok ezen a fényképeden, de te semmit sem fogsz érezni, próbálta megnyugtatni csattanós pofonokat mérve a fényképre, amelyen Ferike látszott, labdával az ölében. Ez sem segített. Ő, aki egyébként mindent elhitt az édesanyjának, ezúttal konokul bizonygatta, hogy igenis jól látta, az nem papírra festett kép volt, hanem igazi lepke, és kézzel-lábbal, egész testével mutatta is, hogy felcsapott szárnyakkal miként feküdt ott a doboz fenekén. Csupán akkor nyugodott meg kissé, amikor az édesanyja megígérte, hogy nem kényszeríti vissza az iskolába, ahol türe nyársalják fel a lepkéket.

Attól fogva mindig eldugta a képeskönyvéket, amikor idegen lépett a házba, és a tarkabarka kis pajtasait ábrázoló képeket többé nem mutogatta a látogatóknak, mint azelőtt. Az iskolából való nevezetes szökése után még sokáig riadozott álmából éjszakánként. Jaj, nekem, jaj, nekem, anyukám – sikoltozta. A tanárnő engem is fel akar tűzni, és belerakni a dobozba – hajtogatta lázas rémülettel, az édesanyja pedig gyengéden babusgatta. Aludj csak, kis lepkém, ne félj semmitől, melletted van anyuka – duruzsolta Ferike fülébe, hogy csak aludjon el újra.

A harmadik bizonyíték szemmel látható. Elég, ha megfigyeljük, hogyan fut Ferike. Ő ugyanis ide-oda röpdös voltaképpen, mint egy igazi, nagy, kétlábú lepke, a karjaival hadonász, és le-fel kergetőzik. Néha megmegáll, mint aki megpihen egy-egy virágon vagy gallyacskán. Nagyon szerette közelről elnézni a virágokat, megérinteni, beleszagolni a virágkehelybe. Előfordul, hogy hirtelen lehajol, és megszagolja a rózsákat az anyja ruháján.

Továbbá azt is látni kell, ahogyan kint a réten vizet iszik a vödöröcskéből. Pontosan úgy, mint a lepke, amelyik leszáll a műanyag fődél szélére, és szívókáját többször megmártva bizonyára felszippant egy csepp vizet, majd tovarepül. Ferike ezt jól megfigyelte, és maga is így

jár el. Ilyenkor odafut nyitott vödörckéjéhez, térdre ereszkedik, arcát a vízbe mártva felszippant egy kortyot, ezt néhányszor megismétli, végül föl pattan, és újból elkóricál valamerre, hogy azután zavartalanul továbbra is elnézze a fűben testvérkéit. Ha éppen erősen megszomjazik, no, egyedül akkor emeli szájához a vödört és iszik úgy, mint anyuka szokott, aki – különben – sohasem tiltja, hogy megmártózzon a vödörben, ahányszor csak akarja. Az ő Ferikéje, nagy, szép, sárga lepkéje – az ő sárga pillangója, ahogyan az édesanya becézgeti . . .

BORBÉLY János fordítása

